

Jean de Joinville történetének kéziratai, első kiadásai és a könyvnyomtatók felelőssége

Jean de Joinville-nek a Szent Lajos életéről és bölcs mondásairól írott műve kéziratban és több, régi nyomtatott változatban maradt ránk. Ez idilli állapotot sejtető megállapításnak tűnhet, ha azonban mélyebben vizsgáljuk meg a helyzetet, kérdőjelek sorával találkozunk. Joinville művének eredeti kézírata ugyanis nem áll rendelkezésünkre, s vele kapcsolatban kevés a bizonyosság, csak különböző teóriák léteznek.¹ Az a sajátos helyzet állt elő ugyanis, hogy a két legrégebbi kézíratos másolat is több évszázadon keresztül lappangott, így kezdetben a Joinville-mű szövegét csupán az első, 16. és 17. századi nyomtatott változatokból lehetett megismerni.

Jelenlegi tudásunk szerint Joinville kéziratának négy meglévő másolata van, közülük egy a 14. századból való (valószínűleg 1330–1340 között készült), egy másik a 15. század második feléből, a harmadik a 16. századból, és van egy kései másolat, amely a 18. századból származik.² A nyomtatott változatok feltételezett forrásai alapján összesen 9 kézirat (Gaston Paris) és 12 kézirat (Jacques Monfrin) valamikori létezését vélelmezik, melyek 3 (Gaston Paris), illetve 4 (Jacques Monfrin) „leszármazási” rétegben helyezkednek el. Nincs teljes egyetértés abban sem, hogy Joinville műve egyetlen folyamatos, 1305–1309 közötti alkotótevékenység eredménye-e (mint Monfrin állítja), vagy létezett, legalábbis feljegyzés szintjén, egy korábbi változat, melyre támaszkodva készülhetett a teljes, X. Lajosnak átadott változat szövege (Gaston Paris).³

A 14. századi Joinville-kéziratok közül, amelyeknek létezéséről tudunk, egyetlenegy maradt ránk. Az eredeti, valószínűleg az, amelyet Joinville X. Lajosnak adott át, tőle fivéréhez, V. Fülöphöz kerülhetett, majd szerepelt V. Károly francia király (1364–1380) könyveinek 1373-ban a királyi könyvtáros, Gilles Malet által készített katalógusában. Viszont a VI. Károly francia király (1380–1422) halálát követően (1424) a Louvre könyvtáráról készített jegyzékben már nem találjuk.⁴ Feltételezik, hogy John of Lancaster, Bedford hercege (maga is neves kéziratgyűjtő) vehette magához, és vagy az angolok által uralt franciaországi területek központjába, Rouenba, vagy egyenesen Angliába vitte. (Ekkortól kezdve nincs több adat róla.)

Az első katalógus szerint azonban volt két további Joinville-kézirat is V. Károly könyvtárában: az egyiknek ugyancsak nyoma veszett, a másik (Malet királyi „könyvtárnoké”) még föllelhető a Louvre 1424. évi katalógusában is, majd továbbkerülhetett Jó Fülöp burgundi herceg gyűjteményébe, amiről a Fülöp herceg halála után készült (1467) inventárium bejegyzése tanúskodik. Mint írják, „*az igen régi és elavult*” könyveket ládába tették, melyeket csaknem három évszázaddal később (1746) találtak meg és nyitottak ki, amikor Saxe marsall elfoglalta Brüsszelt. Ezek a könyvek – köztük a ma ismert kézíratos Joinville-másolat is – innen jutottak vissza Párizsba, a királyi könyvtárba.⁵

A 16. századi kézirat egy modernizált, díszes változat, melyet 1513–1540 közöttre datálnak, a Guise-ek címere díszíti, és nagy vonalakban követi a fenti „brüsszeli” kézirat szövegét.⁶

¹ *Vie de saint Louis*, texte établi, traduit, présenté et annoté avec variantes par Jacques MONFRIN, Paris, Dunod, 1995 (Classiques Garnier) (új, változatlan kiadása: 1998 és Le Livre de poche, « Lettres Gothiques », 2002), Introduction, XCVI–CX. Joinville művének magyar kiadása: Jean de JOINVILLE, *Szent Lajos élete és bölcs mondásai*, kiad. CSERNUS Sándor, ford. UŐ, Cs. TÓTH Annamária, Bp., Balassi, 2016, 9–165.

² A kéziratok sorsát ismertető rövid összefoglalás Monfrin kiadásának előszava alapján készült. Ő elsősorban Léopold Delisle, Nathalis de Wailly és Gaston Paris korábbi elemzéseire – és természetesen saját, igen kiterjedt kutatásaira – támaszkodott: MONFRIN, *i. m.*, XC–XCII.

³ *Uo.*, CVI–CVII; JOINVILLE, CSERNUS, *i. m.*, 304–305.

⁴ A könyvekről több ízben készült jegyzék: 1380, 1411, 1413, 1424. V. Károly könyvtárára vonatkozóan lásd: Léopold DÉLISLE, *Recherches sur le librairie de Charles V*, Paris, 1907, I–II.

⁵ Ez az A jelzésű, úgynevezett „brüsszeli” kézirat (BnF, Manuscrit Français, 13568) digitalizálva is hozzáférhető, s ebben fontos szerepet játszott az Európai Bizottság által támogatott Europeana Regia program <<http://www.europeanaregia.eu/fr/collections-historiques/librairie-charles-v-famille>> [2016. március 18.]

⁶ A B jelzésű kézirat, mely nem sokkal az A előtt (1740) került elő Lucca városából (BnF Français, 10148). A kézíraton Antoinette de Bourbon (leányágon Szent Lajos egyenes ági leszármazottja) és férje, Claude de Lorraine, Joinville ura címerei láthatók.

A harmadik kézirat 1500 előtti, és minden bizonnyal az eredeti kéziratnak egy Anjou Lajos vagy Anjou René számára készült változata.⁷ A 18. századi kézirat ugyancsak a „brüsszeli” kézirat másolata, és az egyik nyomdai kiadás számára készült.⁸ A feltételezett szövegek jó része tehát elveszett, és létezésüket csak a 16., 17. és 18. századi nyomtatott változatokból lehet – némi hibaszázalékkal – rekonstruálni.

Joinville két legkorábbi kiadása pedig jóval a ma ismert kéziratok megtalálása (Lucca, 1740, Brüsszel, 1746) előtt készült: Antoine Pierre de Rieux (Poitiers, 1547)⁹ és a tudós történész és könyvkiadó Claude Ménard (Paris, 1617)¹⁰ kiadásairól van szó. A toulouse-i illetékeségű Antoine Pierre de Rieux kiadásának van egy másik 16. századi, Genfben megjelent változata (Jacques I. Chouët, 1596), melyet a kiadó I. Ferenc királynak ajánlott, és amely tartalmazta a Bourbon-ház genealógiáját (Guillaume de la Perrière összeállításában) is.¹¹ A másik 17. századi kiadás a kor egyik legjelentősebb tudós személyiségéhez, kiadójához, Charles du Fresne du Cange-hoz kötődik, aki Antoine Pierre de Rieux és Claude Ménard munkáira támaszkodott, és Joinville művét alapos jegyzetapparátussal publikálta.¹²

A Joinville-életmű szakértői Claude Ménard kiadását megbízhatónak és *szövegűnek* tekintik.¹³ Az elveszett (de legalábbis máig föl nem lelt) kézirat Antoine Pierre de Rieux-féle edícióját viszont nagy gyanakvással kezelik, ugyanis a kiadó – büszkén bevallottan – hozzányúlt a kéziratához, szerkesztette (esetleg ki is egészítette) a szöveget.¹⁴ Emiatt a kutatók minden abban szereplő eltérést, melyek máshol nem találhatóak meg (és számos ilyen van) megkérdőjelezhetőnek tartanak. Ezzel együtt is elgondolkodtató, hogy mind De Rieux, mind pedig Ménard kiadásának más a kezdete (ajánlása) és más a vége; ráadásul ezek egymástól is eltérnek. Vélemé-

⁷ Ez a kézirat a **B** jelzésűnek egy változata. Reimsben bukkant elő 1865-ben, Natalis de Wailly regisztrálta (BnF NAF 6273). Gaston Paris és Jacques Monfrin elképzelésére lásd: Gaston PARIS, *Jean, Sire de Joinville = Histoire littéraire de la France*, XXXII, Paris, Imprimerie nationale, 1898, 291–459, 398–402; MONFRIN, *i. m.*, CVI–CVII; CSERNUS Sándor, *A „super homo” és Joinville Szent Lajos* = JOINVILLE, CSERNUS, *i. m.*, 304–331.

⁸ Az alapjául szolgáló másolat jelzete: BnF Français 10150. *L’histoire de saint Louis par Jehan, sire de Joinville : les Annales de son règne par Guillaume de Nangis : sa vie et ses miracles par le Confesseur de la Reine Marguerite : Le tout publié d’après les manuscrits de la Bibliothèque du Roi et accompagné d’un glossaire*, éd. Anicet MELOT, Claude SALLIER, Jean CAPPERONNIER, Paris, Imprimerie royale, 1761.

⁹ *L’histoire et chronique de treschretien roy s. Loys, IX. du Nom, et XLIII. Roy de France : Escripte par feu messire Jehan Sir, seigneur de Joinville, et Seneschal de Champagne, familier, et contemporain dudit Roy S. Loys : Et maintenant mise en lumiere par Anthoine Pierre du Rieux [...] a Poitiers, a l’enseigne du Pelican, impr. Jean et Engilbert Marnef, 1547. (Antoine Pierre de Rieux a kéziratot Anjou René kéziratárában találta, Beaufort-en-Vallée-ban.)*

¹⁰ *Histoire de S. Loys, IX. du nom, roy de France par Messire Jehan sire de Joinville, Seneschal de Champagne, nouvellement mise en lumiere suivant l’original ancien de l’Auteur, avec diverses pièces du mesme temps non encore imprimées, et quelques Observations Historiques*, par Claude MENARD, Paris, Sébastien Cramoisy, 1617. (Claude Ménard a kéziratot – mely nem azonos az Antoine Pierre-féle kézirattal – Lavalban találta, és vele egy kötetben publikálta Geoffroi de Beaulieu és Guillaume de Chartres latin nyelvű Szent Lajos-vitáit, valamint VIII. Bonifác kanonizációs bulláját.)

¹¹ *Histoire et chronique de treschretien roy saint Loys, IX. du nom, et XLIII. roy de France : Escrie par feu messire Jehan Sir, seigneur de Joinville, et Seneschal de Champagne, familier, et contemporain dudit Roy S. Loys. Et maintenant mise en lumiere par Anthoine Pierre du Rieux : Avec la généologie de la maison de Bourbon par Guillaume de la Perrière*, Genève, Imprimerie Jacques I. Chouet, 1596. (második kiadás: <<http://www.e-rara.ch/gep-g/content/paperview/377768>, Bibliothèque de Genève>) [2016. március 18.] (I. Ferencnek ajánlva.); *L’histoire de saint Louis par Jehan, sire de Joinville; les Annales de son règne par Guillaume de Nangis : sa vie et ses miracles par le Confesseur de la Reine Marguerite : Le tout publié d’après les manuscrits de la Bibliothèque du Roi et accompagné d’un glossaire*, éd. Anicet MELOT, Claude SALLIER, Jean CAPPERONNIER, Paris, Imprimerie royale, 1761.

¹² *Histoire de S. Loys, IX. du nom, roy de France, écrite par Jean, sire de Joinville, seneschal de Champagne*, par Charles du FRESNE DU CANGE, Paris, 1668.

¹³ MONFRIN, I. jegyzetben *i. m.*, XCVI–XCVII.

¹⁴ „Úgy két éve lehetett, amikor Beaufort-en-Vallée-ban, Anjou vidékén jártam, gondolván, hogy René szicíliai király némi régi jegyzékében valamely értékes régiségre akadok, melyeknek ő nagy kedvelője volt, akkor találtam Szent Lajos király krónikáját, melyet Joinville egyik ura, Champagne Sénéchalja írt, aki az idő tájt élt és elkísérte a mondott Szent Lajost minden háborújába. És mivel a történet nem volt valami jól összerendezve és elég közönséges nyelvezettel íratott; ezt látván, a lehetséges mértékig javítottam rajta: olvashatóbbá tettem és a korábnál megfelelőbb sorrendbe állítottam, hogy még nagyobb ismertséget adjak neki és napvilágra tárjam a Legkeresztényebb Francia Uralkodóház nagy és erényes cselekedeteit” – írja kiadásának előszavában Pierre-Antoine de Rieux, ami némi borzongással tölti el ma is a kutatókat, akik ebből tudhatták meg, hogy a kor egyik legfontosabb szövegének az első kiadója – uralkodóinak dicséretét keresve – kissé sajátosan fogta föl feladatát. DE RIEUX, 9. jegyzetben *i. m.*, 13.

nyünk szerint ez a körülmény Gaston Paris hipotézisét erősíti, mely szerint létezhetett egy olyan kézirat, mely az 1305–1309 között készített változat előtt készült, melyet szerzője eredetileg „Lajos fiának, Fülöpnek” szánt, akivel viszont Joiville-nek – úgy is, mint a Szép Fülöppel szembeni bárói ellenállás részese – nem alakult ki jó kapcsolata,¹⁵ s talán ez lehetett az oka, hogy végül is nem jutott el hozzá. Ebben az esetben nem feltétlenül kellene az Antoine-Pierre által leírt ajánlást a kiadó „javító-pontosító” munkájának betudni. A De Rieux által publikált szöveg esetében ugyanis az ajánlás egyértelműen III. Fülöpnek szól, s a végéről hiányzik a befejező dátum, csupán azt az utalást tartalmazza, hogy csak olyan dolgokat írt le, „amiket látott, vagy amelyeket szavahihető emberektől hallott.”¹⁶ Pedig – az eltérések okán – ennek a változatnak a léte utalhat arra is, hogy létezett egy korábbi kézirat, s hogy Joinville az utolsó változat diktálása során mégiscsak támaszkodhatott egy régebbi (a 16. században még hozzáférhető) szövegre (de legalábbis jegyzetekre), mely az 1270-es években, vagy később, Szent Lajos kanonizációs eljárásával párhuzamosan kerülhetett volna lejegyzésre, mely felhasználható volt későbbi, a „brüsszeli kéziratként” ránk maradt történet eredetijének megírásakor. Nézetünk szerint semmi nem mond ellent annak, hogy Joinville-t Provence-i Margit (ahogy Antoine Pierre de Rieux-nél szerepel), majd Navarrai Johanna is felkérhette arra, hogy írja meg Szent Lajos történetét, miközben tudjuk, hogy a kanonizációs folyamatban való tanúskodásban kifejezetten támaszkodni kívántak ismereteire. Ez magyarázhatná a Ménard által használt, de Rieux-ével nem azonos szöveg kezdő és befejező részének vallásos hangvételét.¹⁷ Itt jegyezzük meg: az a körülmény, hogy De Rieux nemcsak kiadta, hanem átrendezte, sőt át is írta a ma már elveszett kézirat szövegét, a kortársak szemében nem feltétlenül jelentett problémát.¹⁸

A fentiekből az is következik, hogy Joinville Szent Lajosról írott művének – legalábbis a 16. század második feléig – viszonylag korlátozott lehetett az ismertsége, hatása csak később, a könyvnyomtatás elterjedésével, a 16–17. századi nyomtatott kiadások megjelenésével lesz majd jobban kimutatható, amikor Szent Lajosnak mint uralkodónak, a Francia Monarchia védőszentjének a kultusza már igen erős volt, hiszen a kanonizációból következő publicitás igen jelentős ismertséget hozott.

A Joinville- emlékiratok kiadói később többnyire a „brüsszeli” kézirat alapján dolgoztak. Jacques Monfrin felhasználta valamennyi változatot, hogy a lehetséges mértékig rekonstruálja az eredeti szöveget.¹⁹ Sok vita volt a mű megírásának időpontjával kapcsolatban is. Joinville művének záró mondata: „Leíratott a Kegyelem 1309. esztendejében, október havában.”²⁰ Azok az elképzelések, melyek szerint a szövegbe az *explicit*ben szereplő dátumnál későbbi betoldások is

¹⁵ CSERNUS Sándor, *Tipikus és kivételes: A Joinville-ek: Egy champagne-i bárói család kiemelkedése* = JOINVILLE, CSERNUS, 1. jegyzetben *i. m.*, 298.

¹⁶ De Rieux kiadásában az ajánlás Fülöp királynak (1285–1317) szól („Phelippe Roy de France, fils de tresssainte memoire le Roy S. Loys”), és Provence-i Margit királyné (1234–1295) a megrendelő („feu madame vostre Mere”), aki kérte, hogy tétessem írásba Szent Lajos, az ő hűséges férje és az Ön Apja („son loyal espous, vostre Pere”) történetét. JOINVILLE, DE RIEUX, 1596, 25, 320. Eszerint tehát a De Rieux által publikált kézirat ajánlása és zárása egyaránt eltér a „brüsszeli” kéziratétól. JOINVILLE, CSERNUS, *i. m.*, 9, 263.

¹⁷ A kanonizációs vizsgálat, melynek során Joinville-t is meghallgatják, 1282-ben kezdődött és 1297-ben fejeződött be. Kínálkozó alkalom a Szent Lajossal kapcsolatos emlékek összefoglalására. JOINVILLE, CSERNUS, *i. m.*, 260–261.

¹⁸ Hogy ez a korabeli elvárásoktól és igényektől nem eshetett nagyon távol, jól mutatja a szerzőtárs véleménye („Guillaume de la Perriere, tolozain”), aki a kiadót beköszöntőjében ezért külön elismerésben részesíti, mondván: „nem kisebb a dicsősége annak, aki megcsiszol egy gyémántot, vagy más drágakövet, mint azé, aki a nyers kőre rátalál. Hasonlóképpen [...] nem jár kisebb dicsőség annak a szerzőnek, aki megfelelő rendet és elegáns stílust adott ennek a történetnek, mint annak, aki első megalkotója volt.” DE RIEUX, *i. m.*, 22.

¹⁹ MONFRIN, *i. m.*, 383–482.

²⁰ JOINVILLE, CSERNUS, *i. m.*, 263. Monfrin rámutat, hogy Joinville műve első és befejező mondatának megfogalmazása hasonlóságot mutat X. Lajosnak saját kezűleg írt levelével. Monfrin ebből arra következtet, hogy ezzel a keretformulával a szerző a mű tanúságtétel jellegét, vagyis *dokumentumként* való *hitelesítését* is sugallni kívánta. MONFRIN, *i. m.*, LXXVI. Érvelésének erejét gyengíti, hogy a mára már elveszett kéziratok alapján készült nyomtatott változatokból ez a befejező formula teljesen hiányzik. A magyarázat viszont megállja a helyét, ha a *hitelesítésnek ez az aktusa* abban a kéziratban szerepel, melyet Joinville X. Lajosnak adott át (ami ismét csak azt a feltételezést erősíti, hogy a brüsszeli kéziratot a hivatalosan átadott példányról másolták). A korábbi változatokban viszont erre nem (vagy nem erre) volt szükség.

bekerülhettek, továbbra is elgondolkodtatók, bár egyértelmű bizonyítékot erre eddig nem lehetett találni. A Joinville-életmű kutatói – Wailly, Delaborde, Gaston Paris, Bossuat, Le Goff, Monfrin – a szövegben szereplő adatok elemzése alapján egyetértének abban, hogy a *meglévő legkorábbi* kézirat alapjául szolgáló szöveg elkészítését Champagne és Navarra örökösnoje, III. Fülöp felesége, Navarrai Johanna (1273–1305) rendelte meg, s hogy Joinville a felkérést követően szinte azonnal nekifogott a munkának, melyet 1309 októberében fejezett be. Ehhez Monfrin egy szellemes felismerést is kapcsol.²¹

Így azonban még inkább feltűnő, hogy Pierre-Antoine és Ménard szövegkiadásai teljesen más bevezetést és befejezést közölnek. Ménard esetében a történet egy fohással (*Szentháromság, Atya, Fiú, Szentlélek*) kezdődik, és *Amennel* végződik, melynek hangulata így leginkább a kanonizációs folyamathoz illeszkedik.²² Mindez ismét csak arra utalhat, hogy a szöveg első kiadói külön (és a brüsszelitől mindenképp eltérő) kéziratokra támaszkodtak.

Egyáltalában nem egyértelmű tehát, hogy az egész munka egyszerre készült-e el, vagy vannak benne olyan részek (hasonlóan a *Credóhoz*), amelyeket a szerző már korábban megírt vagy megíratott, s utóbb, amikor Johanna királyné kérésére nekilátott a történet egységbe foglalásának, beemelte őket a művébe. Gaston Paris ez utóbbi megoldást tartotta valószínűnek, s érvelésének néhány megállapítása mindmáig elgondolkodtató. Szerinte a szövegben meglévő, jól érzékelhető egyenetlenségek és ismétlések is arra utalnak, hogy a szentföldi keresztes hadjáratról Lajos király halála után, 1270–1272 táján (vagy hozzátehetnénk, 1282-körül, a kanonizációs per idején) készülhetett egy följegyzés, s ezt keretezik a későbbinek tekintett, tehát 1305 után írt bevezető rész és a zárófejezetek, illetve azok a szövegek (ezekre Joinville is utal), amelyeket a szerző „egy francia nyelven írt könyvből” vett át.²³

Mindemellett van egy – ráadásul közvetlenül magyar vonatkozású – történet, mely ugyan csak amellet szól, hogy „kétgenerációs” kéziratokkal lehet dolgunk. Magyar vonatkozású utalás mindössze kettő van Joinville történetében. Az egyik a saumuri ünnepséggel kapcsolatos, mely Joinville művének a leggyakrabban idézett fejezete. Saumurben ugyanis fényes ünnepségre került sor Alphonse de Poitiers lovaggá ütése, és egyben poitoubéli birtokaiba történő beiktatása alkalmából. Ez az ünnepség két konfliktussal terhes időszak közé ékelődik, mely az Alphonse beiktatásával és a királyi hatalomnyeréssel elégedetlen poitoubéli lovagok angol támogatásra építő lázadásához, majd a francia király győzelmével végződő taillebourg-i ütközethez vezet.²⁴

Joinville leírása életszerű és részletes, sok évtized után is nyilvánvalóan tükrözi a közvetlen élmény hangulatát, kivált amiatt, hogy Joinville a díszünnepségen maga is jelen volt: a *sénéchal* méltóságából következő feladatokat láthatott el, vagyis ő szelte föl a húst ura, Thibaud gróf előtt. A zavart éppen a jelenlét élményét átadó természetes *frissesség* és egy kronológiai *bizonytalanság* közötti ellentmondás okozza. Az eseményt 1241. június 24-ére teszik, és Alphonse de Poitiers lovaggá ütésének ceremóniájához kötik. A fényes ünnepség külsőségeinek bemutatása közepette szerepel Joinville leírásában „egy tizenhét éves német ifjú, akiről azt mondták, hogy Tübingiai Szent Erzsébet fia. Úgy mesélték (!), hogy mély tisztelete jeléül az anyakirályné homlokára csókolt, mert úgy hallotta, hogy ezt tenni anyjának is szokása volt.”²⁵

Nos, amennyiben a saumuri ünnepségek 1241 júniusában (Szent János napjához, tehát június 24-hez közeli napokban) voltak, akkor Hermann nem lehetett jelen, mert 1241. január 3-án

²¹ MONFRIN, *i. m.*, LXXVI.

²² „Au nom de la tressainte & tressouverain Trinitee, le Pere, le filz le Saint Esperit, amen”[...] „Priant à Dieu, que par la priere de Monseigneur Saint Loys il lui plaise nous donner ce qu’il sait nous estre necessaire, tant au corps, que aux ames. Amen.” JOINVILLE, Ménard-kiadás, 9 és 277.

²³ JOINVILLE, CSERNUS, *i. m.*, 263.

²⁴ JOINVILLE, CSERNUS, *i. m.*, 50–54.

²⁵ „dont l’en disoit que la reine Blanche le baisoit au front...”: JOINVILLE, CSERNUS, *i. m.*, 53–54; MONFRIN, *i. m.*, 96. Azt egyébként Joinville nem mondja, hogy Erzsébet „Magyarországi” is lett volna.

meghalt.²⁶ Ha ez igaz, és a saumuri jelenet *valóban* megtörtént, akkor vagy azt kellene *egy teljes évvel korábbra* datálni, vagy Hermann halálát *későbbre*. Az sem kizárható, hogy a jelenetre más időpontban és esetleg más helyszínen került sor. Ha pedig nem (vagy nem ekkor) történt meg az eset, akkor talán az lehet a magyarázat, hogy Joinville a történetet azért *kreálta* vagy *komponálta*, mert *oda illett*, s mert párhuzamot akart vonni Kasztíliai Blanka és *fia*, Lajos, valamint az akkor már több mint öt éve kanonizált (1235) Szent Erzsébet és fia, a „tizennyolc esztendő német ifjú”, Hermann között. Mindenesetre furcsa az ünnepségen a királynő asztalánál az ifjú Hermann minden előzmény és egyéb kontextus nélküli jelenléte, melyet más forrás nem támaszt alá: az elbeszélés alapján pedig úgy tűnik, egyetlen funkciója az, hogy Kasztíliai Blanka megsimogatja a fejét és homlokon csókolja. (Egyébiránt Hermann nem 1241-ben, hanem 1240-ben volt *éppen* 18 esztendő...) Erre az ellentmondásra a nagy monográfiák – Nathalis de Wailly, Jean Richard, Jacques Le Goff – és a különböző kiadások – Nathalis de Wailly, Albert Pauphilet, Jacques Monfrin – nem térnek ki.²⁷ S ami még elgondolkodtatóbb: a történetet csak egyetlen kézirat, a legkésőbb előkerült, valószínűleg a legkésőbb befejezett kézirastra támaszkodó „brüsszeli” variáns tartalmazza. Viszont az is igaz, hogy ebből készült a legtöbb modern kiadás.

Monfrin a Joinville-kiadás előszavában részletesen leírja, hogy melyek azok a fejezetek, amelyek Antoine Pierre „racionalizáló – modernizáló” tevékenységének áldozatul estek. Saumur nem tartozik egészében ezek közé, *csak* a Kasztíliai Blanka–Hermann-féle jelenet hiányzik. Ez a leírás Ménard szövegéből is hiányzik, aki „szövegű” kiadói koncepciót követett. A probléma megoldása további kutatásokat igényel, de a munkahipotézisünk az, hogy a saumuri epizód valójában Joinville későbbi kompozíciója (nem is azt mondja róla, hogy látta, hanem, hogy „mesélték”), mely tehát nem volt része a régebbi kéziratoknak, de a X. Lajos számára készült változatban már helyet kapott. Ha pedig ez így van, akkor a Szent Erzsébet-kultusz és a Szent Lajos-kultusz egy korai megjelenésével és sajátos összekapcsolásával állhatunk szemben.

---

²⁶ II. Hermann 1222. március 28-án született Creuzburgban, és 1241. január 3-án ugyanott halt meg. A halálára vonatkozó német források egységesek abban, hogy Hermann január 3-án halt meg, többségük 1241-et jelöli meg évként, egy forrás 1242-t mond, és egy pedig nem ad meg évszámot, csak hónapot és napot. Fondation for Medieval Genealogy, Thuringia <http://fmg.ac/Projects/MedLands/THURINGIA.htm#_Toc359859584_242-245> [2016. március 18.] jegyzete. Hermann sírja a türingiai grófok családi kápolnájában, Reinhardsbrunn kolostorában található.

²⁷ Idevonatkozó jegyzetében Monfrin megjegyzi, hogy „Hermann, Magyarországi Szent Erzsébet és a türingiai palotagróf fia; 1222-ben született, ő maga is palotagróf (1231–1241)” – de a születés és a halálozás *pontos dátumát* (noha ezek ismertek) nem adja meg. MONFRIN, *i. m.*, 96.